

ЗМІСТ

CONTENT

Переднє слово	
Introduction	4

Рівність	
Equality	
«Братерство» черепів	
"Brotherhood" of skulls	13
«Своїм життям до себе дорівнятись...»	
"To be equal to myself with my own life..."	21
Рідні без рабства	
Kinship without slavery	29

Відвага	
Courage	
Сміливість бути щасливим	
The courage to be happy	43
Про що повідали «забуті предки»?	
What did the "Forgotten Ancestors" tell us about?	51
«Квіти мають душі...»	
"Flowers have souls..."	59

Любов	
Love	
Люблячий батько запорожців	
The loving father of the Zaporozhians	73
Ліки від зла	
A cure from evil	81
Серце, віддане дітям	
A heart that was given to the children	103

Краса	
Beauty	
Голос із глибини неба	
The heavenly voice	103

Пісня, що зцілює світ	
The song that heals the world	111
Гаряча калина на білім снігу	
Red-hot viburnum on the whiteness of snow	119

Освіта Education

Зброя на захисті знань	
Weapons protecting the knowledge	133
Філософ мови	
Philosopher of the language	141
Той, хто бачив незриме	
The one who has seen the unseen	151

Правда Truth

«Народ мій є...»	
"My nation does exist..."	165
Ангел Золотоверхого собору	
Angel of the Golden-Domed Cathedral	175
Вогонь «Гончарівні»	
Flame of «Honcharivnia»	183

Воля Freedom

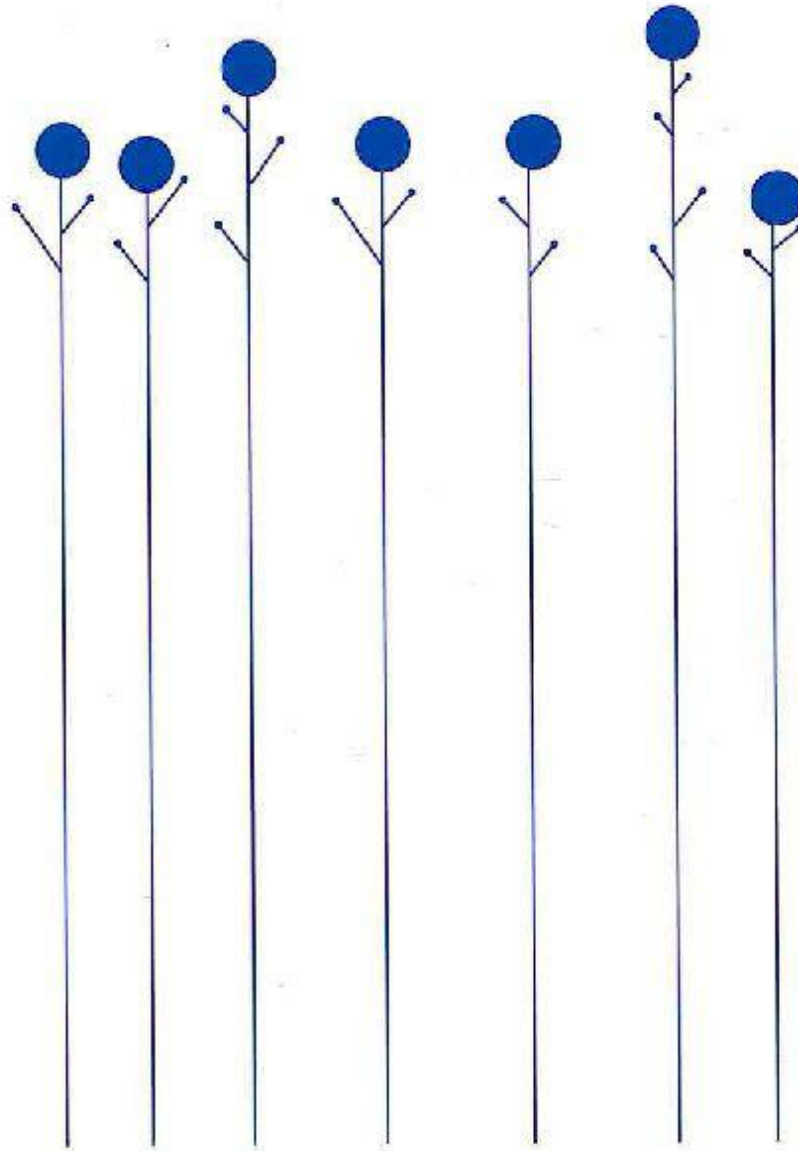

Непійманий світом	
Uncaught by the world	201
Мільйонер, який «пройшов крізь вушко голки»	
The millionaire who passed through the eye of a needle	211
Вільний з «табору смерті»	
A free man from the "death camp"	219

Підсумовуючи подорож	
Summing up the journey	230

Джерела	
Sources	236

«Братерство» черепів

“Brotherhood” of skulls

Wm. W. B. B. B.

На робочому столі вченого — мікроскоп і десятки, сотні зрізів мозку. Це зразки сірої речовини представників різних рас та етносів, жінок і чоловіків, злочинців і законослухняних громадян, хворих і здоров'яків. Чоловік у пенсне ретельно досліджує кожен препарат. Він шукає відповідь на запитання: що їх відрізняє? що об'єднує? За рік до його смерті, у 1893-му, французький філософ Альфред Фує прорече: «Люди ще вбиватимуть одне одного через різницю між їхніми черепами в один бал». А за пів століття до цього, на початку 1840-х, шведський анатом Андерс Ретціус вивів формулу для вимірювання об'єму черепної коробки. Псевдонаука френологія, що поширювалася в Європі з кінця XVIII століття, стверджувала, нібито особливості людського мозку тісно пов'язані з формою та розміром черепа. Нібито належність до тої чи іншої раси впливає на рівень інтелекту.

There is a microscope on the scientist's desk and dozens, even hundreds of brain tissue samples. These grey matter samples are from different races and ethnicities, women and men, criminals and law-abiding citizens, sick and healthy. Each specimen is carefully examined by this man in pince-nez. He is seeking answers: what makes them different? What makes them alike? A year before his death, in 1893, the French philosopher Alfred Fouillée said: "People will still kill each other over the one point difference in their skulls". And half a century earlier, in the early 1840s, a Swedish anatomist Anders Retzius derived a formula for measuring the cranium. The pseudo-science of phrenology, widely spread in late XVIII Europe, argued that the features of the human brain were closely linked to the shape and size of the skull, as if being of a certain race had an influence on intelligence.

Череп білої людини було взято за «мірило цивілізованості», що немовби давала право колонізувати інші народи. Імперці — росіяни й тогочасні німці — тішилися, що в них черепа видовжені, тоді як в українців і чехів — трішки приплюснуті. У Німеччині побутувала думка, що круглі голови — дурніші.

А чоловік у пенсне довів: на розумові здібності, таланти й моральність форма черепної коробки не впливає — важливо те, що всередині черепа.

Цей учений — українець із Чернігівщини Володимир Бец (1834–1894). Він лікував, досліджував, відкривав раніше невідомі особливості людського організму. Ще за життя здобув світову славу. Його напрацювання досі рятують життя мільйонам людей у всьому світі.

The Caucasian skull was the “golden standard”, which supposedly advocated “the right” to colonize other nations. Imperialists — Germans of that time and the Russians — were proud that their skulls were oblong, whereas Ukrainians and Czechs had slightly flattened skulls. There was a popular belief in Germany that round heads were “dumber”.

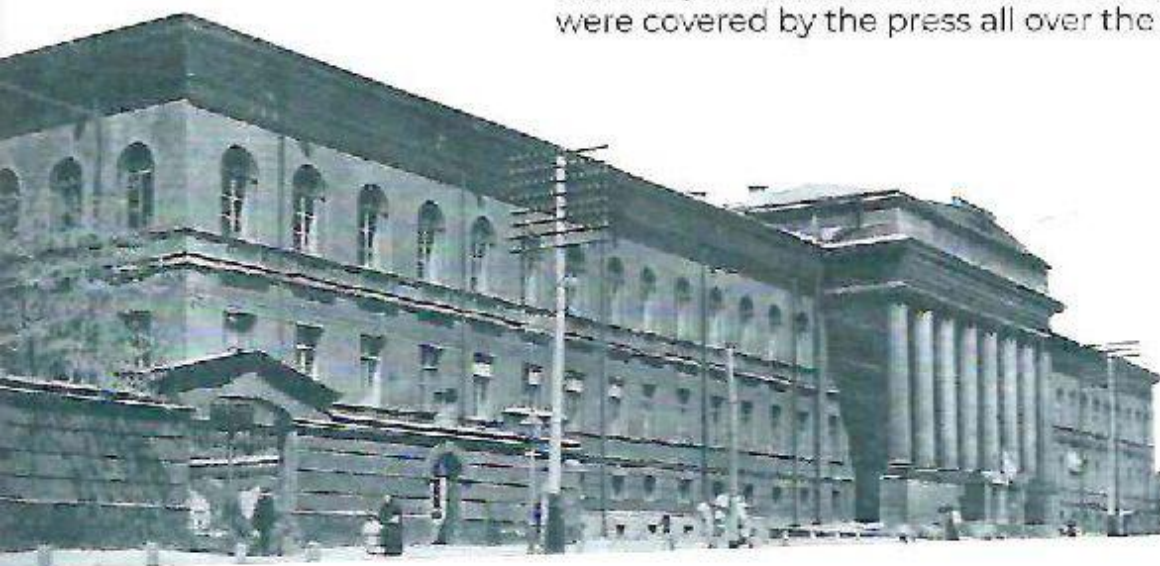
And the scientist in pince-nez proved that mental abilities, as well as talents and morality, are not affected by the shape of the skull — it is only what is inside the skull which matters.

The name of this Ukrainian scientist from the Chernihiv region is Volodymyr Betz (1834–1894). He treated, researched, and discovered previously unknown features of the human body, and he gained world recognition in his lifetime. His works are still saving millions of lives around the world.

У 1874 році професор Бец опублікував свою працю, в якій описав пірамідні (гігантські) клітини кори великого мозку, що відповідають за свідомі рухи людини. Відтоді у світі їх називають клітинами Беца.

Майже 10 років професор Володимир Бец очолював кафедру анатомії Київського університету. Свій предмет викладав так захопливо, що про його лекції писали світові часописи.

Professor Volodymyr Betz was a head of the Department of Anatomy at Kyiv University for more than 10 years. His lectures were so captivating they were covered by the press all over the world.

In 1874, Professor Betz published his work in which he described the (giant) pyramidal cells in the cerebral cortex, which are responsible for conscious movements. These cells were called Betz cells after him.

Ще Маркс та Енгельс полюбляли розмови про історичні та неісторичні народи, а для євреїв і слов'ян місця в майбутньому не залишали. Послідовники Маркса — Ленін зі Сталіним та Гітлер — ці мрії спробували втілити. Проте український анатом Володимир Бец, довівши безглуздя расових теорій, першим став на захист гідності народів.

Бец — козацького роду, з української дворянської родини. Народився в родовому маєтку в передмісті Остра. Закінчив Київський університет, стажувався у Відні. Був членом київської «Старої громади». Разом з істориком Володимиром Антоновичем видав власним коштом книгу «Історичні діячі Південно-Західної Русі». Популяризував колекцію українських козацьких старожитностей Василя Тарновського. Під наглядом жандармів, між іншим, адже українське в Російській імперії було під заборонаю.

Marx and Engels in their time liked to talk about historical and non-historical nations, leaving no place for Jews and Slavs in the future of our world. Marx's followers, Lenin, Stalin, and Hitler, tried to make these "dreams" come true. And a Ukrainian anatomist Volodymyr Betz, proving the pointlessness of racial theories, was the first one to stand up for the dignity of nations.

Betz hailed from a noble Ukrainian family of Cossacks origin. He was born in the Betz family mansion in the suburb of Oster. He graduated from the University of Kyiv and completed an internship in Vienna. He was a member of the "Stara Hromada" society in Kyiv. He co-authored with professor Volodymyr Antonovych and published at his own expense a book: "Historical figures of the Russian South-West". He promoted Vasyl Tarnovsky's collection of Cossack antiquities. He did all this under the watchful eye of the gendarmes — as everything Ukrainian was forbidden in the Russian Empire.

Спадщина Володимира Беца багата та ще не досліджена. Він першим у світі ще 150 років тому намагався довести відмінності в будові головного мозку чоловіків і жінок, а також психічно хворих і здорових людей, злочинців і законослухняних. Відкривав настільки нове, що сучасники того не розуміли...

Його могила — біля Михайлівського собору Видубицького монастиря в Києві. Отці кажуть: щоб поховали тут, треба бути майже святим.

Свої відкриття Володимир Бец зробив завдяки мікроскопу. Особистий мікроскоп ученого зберігається в музеї Національного медичного університету імені О. Богомольця. За допомогою цього, на той час доволі простого, приладу Володимир Бец власноруч зробив 8000 найтонших зрізів клітин головного мозку людей і тварин.

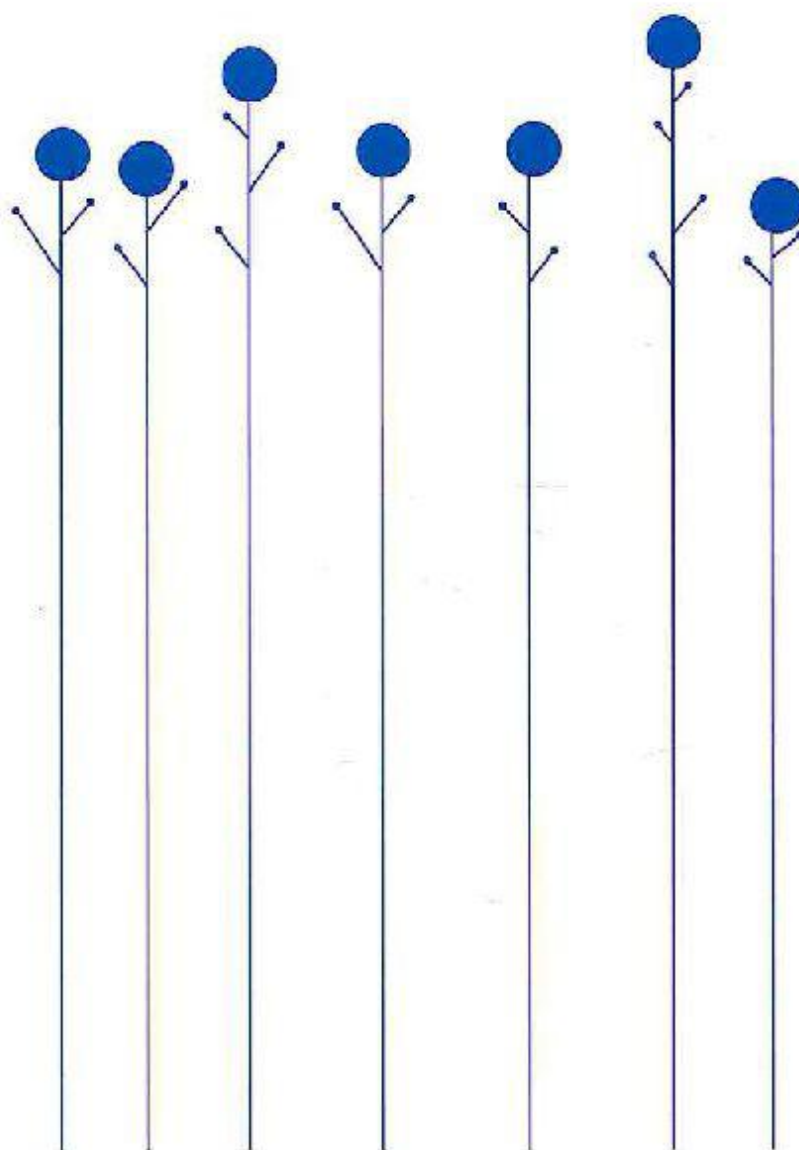
Volodymyr Betz made his discoveries using a microscope. The scientist's personal microscope is kept in the museum of the O. Bohomolets National Medical University. With this device, rather simple at the time, Volodymyr Betz personally prepared 8,000 very thin sections of brain cells from both humans and animals.

The legacy of Volodymyr Betz is rich and has yet to be fully explored. He was the first person in the world who, 150 years ago, attempted to prove differences in the brain structure of men and women, as well as mentally ill and healthy people, and criminals and law-abiding people. He discovered something so new that his contemporaries simply didn't understand it...

His grave is near the St Michael's Cathedral of Vydubtsky Monastery in Kyiv. You have to be almost holy to be buried here, the clerics say.

«Своїм життям до себе дорівнятись...»

"To be equal to myself with my own life..."

Мама їй сказала: «Ось томик Гайне. Сідай перекладай українською». Підлітка працює над перекладом, і їй це подобається. Вона ретельно добирає слова, придумує нові, щоб точніше передати сенс. Дівчинка не ходить до школи, бо навчальні заклади в Російській імперії слугують для асиміляції, тобто перетворення представників колонізованих народів на росіян. А вона ж Українка! От і навчається вдома: з мамою, з учителями, самотужки...

Її шляхетська дворянська родина Косачів має власний герб і непогані статки, щоб винаймати гарні будинки, подорожувати закордонням, купувати дітям модне дороге вбрання. І, звісно, дати їм якісну європейську освіту.

Her mother told her: "Here is a volume of Heine's poetry. Sit and translate it into Ukrainian". And the teenage girl is working on a translation, she likes it. She is choosing her words carefully and making up new ones to convey meaning more accurately. The girl does not go to school because all educational institutions in the Russian empire exist for one purpose: to assimilate and transform the colonized nations into "Russians". But she is Ukrainian! So, she studies at home: with her mother, with her teachers, on her own...

Her noble family has its own coat of arms, and a good fortune to rent nice houses, travel to different countries, and buy their children expensive fashionable clothes. And, of course, to give them a high European education.

Юнка читатиме твори класиків в оригіналі, блискуче знатиме стародавню й сучасну літератури, мистецтво, історію. Володітиме польською, болгарською, англійською, французькою, німецькою, італійською, давньогрецькою та латинською мовами. І всі ці знання увіллє в рідну українську культуру. «І ти колись боролась, мов Ізраїль...», «Роберт Брюс, король шотландський», «Давня казка» — у цих і багатьох інших творах вона в мистецькій формі зобразить українською мовою визвольний досвід інших народів, поєднає його з волелюбністю власного, окреслить ідею рівності всіх націй людства.

Батьки назвали її Ларисою, та сама себе вона йменувала Лесею. Увійшла в історію як Леся Українка (1871–1913). Створювала поезії та поеми, писала прозу, огляди західноєвропейської літератури, прекрасно малювала і грала на фортепіано.

The young girl would go on to read the classics in the original, and have brilliant knowledge of ancient and modern literature, art, and history. She grew up to be fluent in Polish, Bulgarian, English, French, German, Italian, ancient Greek, and Latin. And all this knowledge was to be infused into the native Ukrainian culture. “And you once fought like Israel...”, “Robert the Bruce, King of Scots”, “A Strange Tale” — in these and many other works she would portray the liberation experience of other nations, writing artistically in the Ukrainian language, combine it with the love of freedom of her own people, and outline the idea of equality of all human nations.

Her parents called her Larisa, but she called herself Lesya. And she took her place in history as Lesya Ukrainka (1871–1913). She wrote poetry, poems, and prose, reviewed Western European literature, was a good artist, and played the piano.

Леся обстоювала рівність чоловіка й жінки в часи, коли люди жіночої статі не мали права голосу, дозволу на вищу освіту та високооплачувану роботу. У своїх творах мисткиня слова, немов з мармуру, вирізьблювала потужні жіночі постаті, що здатні чинити вплив на теперішнє й майбутнє.

Рояль родини Косачів від Ігнаца Плейеля, на якому грала Леся Українка, зберігається в літературно-меморіальному музеї в селі Колодяжному на Волині, де Косачі літували. На зиму родина переїжджала до Києва та брала інструмент із собою, щоб потім знову привезти його на дачу.

The grand piano of Ignace Pleyel, the property of Kosach family, on which Lesya Ukrainka played, is kept in the literary-memorial museum in the village Kolodyazhne in Volyn. The Kosachs used to spend their summers there and before winter they moved to Kyiv and took the instrument with them to bring it back later to their mansion.

Lesia stood up for gender equality at a time when women had no voting rights, no right to higher education, or high-paying jobs. Being an artist, she carved the images of assertive females from her words as if from marble. These images in her works influence the present and the future.

Це органічно впліталось в загальноєвропейські тенденції зламу століть. І хоч сама Леся Українка не називала себе феміністкою, однак героїні її творів — сильні духом, звільнені від патріархальних умовностей — доволі чітко артикулюють позицію їхньої творчині.

Місто Звягель. Тут народилася Леся Українка. Російська цариця Катерина II ще 1795 року перейменувала його на Новоград-Волинський. Та Леся називала рідне місто справжнім ім'ям — Звягель. Найбільше Лесі подобався **маєток пані Завадської** з розкішним садом, який Косачі винаймали впродовж шести років. Тепер там Музей родини Косачів.

Zvyagel. Lesya Ukrainka was born here. Russian tsarina Catherine II renamed the town in Novograd-Volynsky back in 1795. But Lesya called her hometown by its real name: Zvyagel. What Lesya liked the most here was **Mrs. Zavadska's mansion** with a luxurious garden, which the Kosachs rented for six years. There is now a museum of the Kosachs family.

This was organically intertwined with European trends of the turn of the century. Although Lesya Ukrainka did not call herself a feminist, but the heroines of her works — strong in spirit, freed from patriarchal conventions — articulated the position of their author quite clearly.

Найвідоміший твір Лесі Українки — драма-феєрія «Лісова пісня». Вона про рівність світів: жіночого й чоловічого, духовного й матеріального, людей і природи. І про несумісність доброти, кохання, краси з темрявою пожадливості.

Про міфічних персонажів, які уособлювали стихії води та повітря, зелений шум лісу та крижаний сон зими, Лєся дізналася в селі Колодяжне на Волині. Там у часи її дитинства літувала родина Косачів. Там у дівочій уяві зародилася Мавка — протажістка «Лісової пісні», чиїми устами Лєся закличе людину «своїм життям до себе дорівнятись». Тобто до власної внутрішньої суті.

Упровадження через творчість і власне життя цінностей людяності, зокрема рівності людей, незалежно від статі, зробило шлях Лєсі Українки істинно видатним. Чого вартий лише той факт, що до місця останнього спочинку на Байковому кладовищі в Києві Лєсину труну несли тільки жінки...

Lesya Ukrainka's most famous work is the féerie drama "The Forest Song". It is about the equality of the realities: female and male, spiritual and material, people and nature. And about the incompatibility of goodness, love, and beauty with the gloom of greed.

It is a story about mythical characters that personified the elements of water and air, the green noise of the forest, and the icy sleep of winter, which Lesya learned about in the village of Kolodiazhne in Volyn. There, in her childhood days, the Kosach family used to spend their summers. There, in the girl's imagination, Mavka — the protagonist of "The Forest Song" — was born. With her words Lesya called people "to be equal to themselves with their own lives". That is, to your inner self.

Implementing the values of humanity, including the equality of people, regardless of gender, through her work and her own life, Lesia Ukrainka's path was truly outstanding. Just keep in mind the fact that Lesya's coffin was carried to her final resting place at Baikove Cemetery in Kyiv exclusively by women...